

БОРОТЬБА

О СОНЦЕ

Ціна 3 ц.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Накладом і з друкарні «Робітничого Слова»
Торонто, 1917.

Боротьба о сонце.

— Боротьба о сонце? Що се? — питаєте здивовані, прочитавши сей заголовок. Чи те ясне сонічко, що сьвітить і гріє і ціле жите нам дає, треба було аж здобувати в кровавім бою, чи то може темні духи видирали людям сонце?

Ні, се була инша боротьба. Боротьба сонця правди з темнотою, з людською злобою і жадобою панованя. »Боротьба о сонце« називаємо отсей період в історії культури, коли наука мусіла звести тяжкий бій за ту правду, що не сонце кружить довкруг землі, тільки що сонце є стале, а довкруг нього порушаєть ся земля і другі планети.

Дивним видаєть, що треба було аж війну провадати за ту правду, якої нині вчать дітий уже в школі, за те, про що нині не сумніваєть ся ні одна хоч би трохи просьвічена людина; та ще дивнійшим може буде видавати ся се, що противною, воюючою стороною був не хто инший, як тільки — одна, одиноко спасительна, правдива та ніколи не помильна католицька церква.

Сумну ролю відіграло католицьке духовенство з папою на чолі в цілій тій історії...

Спитаєте: який інтерес мала в тім католицька церква, що би не допустити правди між людей?

То-ж послухайте цілої історії від початку.

* * *

Коли дикий, непросьвічений чоловік глянув довкола се-

бе і на небесне склепінє, то йому видавалось, що воно не може бути инакше, як тільки так: земля — се плоский кружок, що плаває по великім морі, а десь на краю того моря спирається на високих горах небесне склепінє. На тім склепіню є пороблені дїрки, через які видко небесний огонь; ціле склепінє крутиться довкола землі разом з усіми звіздами. Так само сонце кружить довкола землі; рано виходить з під землі, з моря а у вечері знов у те море ховається.

Таке поясненє рухів сонця і звізд стрічаємо в усіх релігійних системах давних народів, між иншими в жидівській біблїї. Там говорить ся, що Господь Бог розпняв небесне склепінє над землею немов шатро, що сотворив сонце, місяць і звізди, щоби кружили довкола землі і давали сьвітло людям. ство, і вже перші християнські теолоґи вчили, що се одиноке згідне з сьв. письмом розумінє устрою природи.

Та згодом люди переконали ся, що земля більша, як їм здавало ся, та що вона не плоска, а тільки має вигляд кулі. 1522 р. оплив Маґелян цілу землю довкола, і від тоді ніхто вже не сумнівав ся про кулістість землі, хоч і давнійше вже її загально прийнято, ще перед відкритєм Америки. Давне пояснюване змінено в той спосіб, що сказано: земля, се куля, яка стоїть в середині сьвіта, а окружена вона осьми иншими порожніми кулями, повкладаними одна в другу; всі вони кружать довкола земської кулі. На кожній з семи перших куль — с ф е р — поміщена одна планета, се є така звізда, що не стоїть все на тім самім місци склепіня, тільки змінє своє положене супроти инших звізд. Тих планет є сім; вони називаються так: Сонце, Місяць, Меркур, Венера, Марс, Юпітер, Сатурн. Осьма сфера має на собі безліч отворів, через які видко сьвітло небесного огня. Поза осьмою сферою є небо. Там сидить на престолі Всевишній Господь Бог, окружений девятьма хорами ангелів, які йому служать, оспівують його славу і пові-

домлюють про його волю людей. В середині землі є пекло; сліди пекольного огня бачимо в вульканах, се є горах, з яких бухає огонь.

Коли люди стали більше просвічені і більше розуміли ся на астрономії (наука про звізди), побачили вони, що таке пояснене не вистарчає. Великий астроном Микола Копернік написав книжку »Про обороти небесних тіл«, яка вийшла друком 1543 р. В тій книжці виказав він, що сонце, се велика огненна куля, яка стоїть по середині усього світа. Довкола тої кулі кружать по колових дорогах планети, до яких належить і земля, а сталі звізди попричіплювані до небесного склепіня, яке одначе є стале і не обертаєть ся. Місяць кружить довкола землі. День і ніч зміняють ся через те, що земля не лиш кружить довкола сонця, але також обертаєть ся сама довкола себе — зовсім так, як коли би хто танцював довкола великої лямпи.

Копернікова книжка названа по латині »Де революціонібус корпорум целестіум« (то значить: »Про обороти небесних тіл«) викликала правдиву революцію, переворот у цілій тодішній науці. Земля перестала бути осередком світа; її стручено зі становища найважнійшого тіла у світі і поставлено її в скромний ряд між планети. Можна було здогадувати ся, що і на других планетах живуть подібні до нас сотворіння, а може навіть такі самі люди, як ми.

Така наука вправила в правдивий клопіт католицьку церкву, яка тоді що йно перетерпіла виступ Лютра і бояла ся, що наука Коперніка зробить їй ще більшу шкоду. Вона вчила до тепер, що земля є осередком світа, що Христос зійшов до нас щоби нас спасти, а так не було певним, чи Христос не сходив і на другі планети. Коли так дійсно є, то як могли тамті люди походити від Адама? Як могли вони уратувати ся на Ноевім ковчезі? Копернікова наука прямо дратувала їх людську за-

розумілість, що люди не є панамі усього світа, тільки що се дрібні порошки у всесвіті, що вони не мають чим гордити ся. І католицькі духовники відразу осудили, що наука Коперніка противна сьв. письму, бо там говорить ся, що Бог сотворив перше землю, а аж потім сонце і другі небесні тіла, — а одного разу казав Ісус Навин задержати ся сонцеви, а не землі. І відразу порішено, що розширюванє тої науки є шкідливе для християнства і треба її всіми силами спинювати. Сейчас за-
зано ширити всі »книжки, що вчать про рухи землі«.

Треба знати, що в ті часи одна католицька церква була сильною інституцією. Всі визначнійші європейські пануючі були католиками і стояли під впливом папського двора. В руках католицького духовенства лежала велика частина судівництва. Коли хто відважив ся сказати що небудь, що на думку священників не годило ся з сьв. письмом, то зараз ставлено єго під суд »сьв. інквізиції« і він мусів добровільно признати ся до вини. Коли не схотів, тоді брано єго на муки, на торттури, і мучено так довго, доки він не признав ся, хоч би нічого не був винен. Тоді признавано єго винним ересі і віддавано світському судови з просьбою, щоби зі злочинцем поступлено собі »лагідно і без проливу крови«. Такою »лагідною« карою було — прилюдне спаленє на костирі.

Ясне проте, що з заказом церкви, наложеним на науку Коперніка, мусів увесь світ числити ся. Але дуже помилили ся католицькі духовники, коли думали, що силою огня і тортурами з'уміють вбити правду і поступ. Усі їх зусилля не принесли пожаданого ними вислїду і вони мусїли згодом уступити.

Шістьдесять і три роки по оголошеню книжки Коперніка почав ся перший бій. Копернік заасекурував її від напастий зі сторони церкви тим, що присвятив її самому папі. Коли зачала ся боротьба, то Копернік уже також був безпечний від переслїдувань, бо єго книжку доручено єму кілька годин перед

смертю. За те не зміг він охоронити своєї слави від споганення; по смерті кидано на него з сторони церкви найбільші наруги, хоч він сам був священником і дуже побожним чоловіком.

Першим, кого досягла месть церкви, був італійський учений, **Галілео Галілеї**. 1609 року винайшов він перший телескоп (прилад, яким можна дивити ся на звізди) і при його помочи відкрив багато таких річий, які робили науку Коперніка зовсім правдивою й усували всі сумніви. Коли Копернікови роблено деякі закиди, що його наука не є правдива, він відповів: »Господь ласкавий і знайде в своїм часі відповідь на ті закиди«. Отся відповідь прийшла устами Галілея.

Тоді зачала ся боротьба на остро. Проти Галілея виступили всі католицькі теологи. Одні старали ся його осьмішити і глузували з нього, інші виказували, що його наука »безглузда, противна здоровому розумови і сьв. письму«. Вони говорили, що Галілеї навмисне винайшов собі таке шкло, щоби міг ним бачити всьо так, як йому подобаєть ся. Сьв. інквізиція всіми силами старала ся схопити його в свої руки. Кинула на нього клятву, що він »недовірок«, »атеїст«, а за нею кричав увесь католицький сьвіт: »Распни, распни його !

Скликано суд сьв. інквізиції і сей проголосив, що наука Галілея »божевільна, абсурдна (безглузда), фалшива і еретична, бо противить ся виразно сьв. письму«. На той суд покликано й Галілеї і приказано йому покинути ту науку. Галілеї обіцяв послух і його відпущено. Від тої хвилини він сидів тихо і працював далі над астрономією.

По кількох роках він випустив знова. Тоді кинено ся на нього з іще більшою силою. Один із езуїтів писав : »Скорше можна стерпіти докази проти істнованя бога, як докази на оборот землі«. Та найстрашнійше накинено ся на нього, коли він оголосив новий твір у формі діяльогу (се є розмови двох

осіб, як у театрі), в яким вставляв усі докази проти своєї науки в уста папи і побивав їх. Отсе взяв папа за обиду своєї власної особи і тим завзятійше виступив проти свого ворога. Його увязнено і держано так довго в вязниці, доки він прилюдно не відкликав усіх своїх наук і не присяг, що їх відрікається. Се діяло ся 1633 року.

Від сеї хвилини був Галілеї вже зовсім зломаний. У тюрмі він осліп, а внедовзі по виході на волю помер у нужді.

Здавало ся, що церква віднесла побіду над наукою, коли вона зломала таких людей, як Джордано Бруно, якого спалено живцем на костирі в Римі 1600 р., як Галілеї, що мусів піддати ся, як Кеплер, якого покарано тим, що його матір обжаловано о чарівництво.. Але по них виступали все нові апостоли правдивої науки, і боротьба тягла ся довго. Католицька церква »в ім'я хреста« купала ся в крові еретиків, вітер розвівав попели з тіл безбсжників. Войовано силою і пером, аж врешті церква побачила, що тратить основу під ногами, що її сила за мала, аби заховати іскорку правди в тайні.

Папа Бенедикт XIV займив ся 1754 р. тою справою на ново і від тоді дивлено ся на твори Коперніка і його учеників крізь пальці. Та все ще аж до 1835 року стояла книжка Коперніка на »Індексі (списі) заказаних книжок«.

Католицька церква мусіла якось вицофати ся з тої компромітуючої для неї історії. Не було їй се легко. Бо коли вона протягом трох соток років виляла стільки їди і злости, коли рушила всі сили, якими розпоряджувала, коли викляла всіх тих, що вірили в рух землі і відмовила їм спасеня по смерти — то відворот мусів бути дуже трудний. Духовенство чуло, що тяжко скомпромітувало ся. Боронили ся вони, як могли. Говорили, що Галілея засуджено за те, що перекручував текст сьв. письма, що його засуджено не за ересь, а за обиду папи, що засуд на Галілея був тимчасовий, та ще інші

дурниці. Та всі ті аргументи, один за другим впадали, коли оголошено акти з процесів Галілея і показала ся ціла правда. Тоді боронили ся ще тим, що то — мовляв — поодинокі папи виступали проти нього не як Христові намісники, непомильні, тільки як звичайні люди, а люди прецінь можуть милити ся. Та й се показало ся брехнею, бо на всіх булях, які виклинали нову науку, були підписувані папи як зверхники католицької церкви.

Набезглуздійший і напідлійший був сей викрут, що сам бог одурив сьвіт, закриваючи перед людьми правду. Таким чином хотіли папи скинути всю відвічальність за потоки людської крови з церкви на бога.

Аж перед сорок роками признали деякі з католицьких попів, що церква сильно скомпромітувала ся, мішаючи ся в астрономію. Через те покінчила ся вся боротьба.

Історія сеї боротьби о сонце для нас дуже цікава й поучаюча. Вона вчить, що католицька церква вміє все пристосовувати ся до духа часу і до обставин. Коли силою факту впаде якесь твердженє, голошене нею, тоді вона цофаєть ся і перекручує свої попередні слова.

За примір, як часи змінюють ся, нехай послужить те, що попередний папа, Лев XIII — покликував ся в своїх булях (розпорядках) на письма Галілея і цитував їх навіть.

Ще й нині бореть ся правда з темнотою, поступ і наука з католицьким духовенством. Досить пригадати те, що перед роком не дозволено професорови університету Вермундови викладати за се, що він на одних публичних зборах виказав католицькій церкві її давнійші блуди й похибки. Досить вказати на се, яких нікчемних способів уживає попівство в боротьбі з соціалізмом. Та нам рук опускати не вільно, не вільно уступати з поля битви. Історія нам говорить, що сонце правди побідить !

Єретик.

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

»Робітниче Слово« є видаване робітниками в цілі ширення просвіти і правдивої, без жадних буржуазних закрасок, соціалістичної науки.

»Робітниче Слово« від початку свого існування стоїть твердо в обороні робітництва і ані раз не сходило з своєї соціалістично-інтернаціональної позиції.

»Робітниче Слово« виступає проти всяких дурисвітів і ворогів робітництва без огляду хто они такі.

Робітниче Слово містить різні користні і цікаві статі, після найновіших напрямків соціалістичної науки, про політику, про справи робітничі і хліборобські, подає статі наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Америки, старого краю та з цілого світа. Всього писане в »Робітничім Слові« дуже зрозуміло і приступно для кожного. »Робітниче Слово« виходить тижнево, що суботи.

Предплата на »Робітниче Слово« виносить: на цілий рік \$1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік \$1.75; на пів року 90 центів. Предплату належить слати на слідуячу адресу

ROBITNYCHE SLOVO

BOX 64

TORONTO, CANADA.

Оказове число висилаємо кождому даром.